https://doi.org/10.33864/3105 7020
E-ISSN: 3105-7020

https://doi.org/10.33864/3105-7020.2026.n1.66-70
UOT 614.2:004.9:005

İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili üzrə informasiya menecmentinin xüsusiyyətləri

N.İ. İsmayılov, Y.U. Pirəliyeva
Bakı Dövlət Universiteti, Sənəd menecmenti kafedrası
Azərbaycan Respublika Dövlət Elmi Tibb Kitabxanası

E-mail: piraliyevayegana@gmail.com

Xülasə: Bu məqalədə ictimai sağlamlıq və səhiyyə sistemlərinin təşkili sahəsində informasiya menecmentinin rolu araşdırılmışdır. Səhiyyə xidmətlərinin effektiv idarə olunması üçün informasiya sistemlərinin tətbiqi, məlumatların toplanması, emalı, analizi və qərarvermə prosesində istifadəsi önəmli amillər kimi qiymətləndirilir. Məqalədə səhiyyə informasiyası, elektron səhiyyə sistemləri, qərarvermə prosesləri və informasiya texnologiyaları kontekstində əsas yanaşmalar təqdim edilmiş, həmçinin məlumatların keyfiyyəti və interoperabellik məsələləri nəzərdən keçirilmişdir. Aparılan təhlillər göstərir ki, informasiya menecmenti səhiyyə sistemlərinin səmərəliliyini, xidmət keyfiyyətini və qərarvermə proseslərinin effektivliyini artırır.

Açar sözlər: İctimai sağlamlıq, səhiyyənin təşkili, informasiya menecmenti, səhiyyə

İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili, insan cəmiyyətlərinin rifahı və davamlı inkişafı üçün strateji əhəmiyyət kəsb edən sahələrdir. Səhiyyə xidmətlərinin səmərəli təşkili yalnız tibbi bilik və resurslarla deyil, həm də informasiya və məlumatların effektiv idarə olunması ilə sıx bağlıdır. Müasir dövrdə səhiyyə sistemləri mürəkkəb quruluşa malikdir və onların idarə olunmasında müxtəlif səviyyələrdə qərarvermə tələb olunur: milli səhiyyə siyasətinin formalaşdırılmasından tutmuş, yerli xəstəxana və klinikaların gündəlik fəaliyyətinə qədər. Bu proseslərin uğurlu olması üçün informasiya menecmenti mühüm alət kimi çıxış edir [1].

İctimai sağlamlıq sahəsində toplanan məlumatlar yalnız statistik göstəricilərdən ibarət deyil; onlar epidemioloji tədqiqat, xəstəliklərin profilaktikası, resursların səmərəli bölgüsü və səhiyyə siyasətinin hazırlanması üçün əsas rol oynayır. Məlumatların dəqiqlik və vaxtında əldə edilməsi, qərarların daha doğru və məqsədyönlü olmasını təmin edir. Bu baxımdan, informasiya menecmenti səhiyyə idarəçiliyinin təməl daşıdır və müasir səhiyyə sistemlərində strateji əhəmiyyət kəsb edir [2].

Müasir səhiyyə sistemləri geniş diapazonlu məlumat mənbələrini əhatə edir: xəstələrin klinik məlumatları, tibbi avadanlıq göstəriciləri, laboratoriya nəticələri, əhali sağlamlığı ilə bağlı statistik göstəricilər və maliyyə məlumatları. Bu məlumatların effektiv toplanması, saxlanması, emalı və təhlili səhiyyə xidmətlərinin planlaşdırılması və qiymətləndirilməsi üçün həyati əhəmiyyət daşıyır. Məlumatların doğru və sistematik idarə olunmaması nəticəsində səhiyyə xidmətlərinin keyfiyyəti azalır, resurslar səmərəsiz istifadə olunur və səhiyyə siyasətində yanlış qərarlar qəbul edilə bilər [3].

İnformasiya menecmentinin ictimai sağlamlıq və səhiyyə təşkilatları üçün rolu son illərdə rəqəmsal texnologiyaların və elektron səhiyyə sistemlərinin inkişafı ilə daha da artır. Elektron səhiyyə sistemləri (EHR – Electronic Health Records, HIS – Hospital Information Systems) və rəqəmsal informasiya bazaları, məlumatların bir mərkəzdən idarə olunması, təhlükəsiz saxlanması və real vaxt rejimində paylaşılması imkanını təmin edir. Bu sistemlər, həmçinin qərar dəstəyi sistemləri və

https://doi.org/10.33864/3105 7020
E-ISSN: 3105-7020

analitik alətlər vasitəsilə səhiyyə menecerlərinə və siyasətçilərə əhali sağlamlığı ilə bağlı daha düzgün və əsaslı qərarlar qəbul etmək imkanı verir [4].

İctimai sağlamlıq menecmentində informasiya menecmenti yalnız xəstələrin məlumatlarının toplanması ilə məhdudlaşmır. O, həm də xəstəliklərin profilaktikası, epidemiyaların monitorinqi, resursların bölgüsü və səhiyyə proqramlarının qiymətləndirilməsi üçün geniş imkanlar yaradır. Bu baxımdan, informasiya menecmenti yalnız idarəetmə aləti deyil, həm də strateji planlaşdırma və proaktiv qərarvermənin əsas komponenti kimi çıxış edir [5].

Bununla yanaşı, informasiya menecmentinin tətbiqi bir sıra çətinlikləri də özündə ehtiva edir. Bunlar arasında texnoloji infrastrukturların məhdudluğu, məlumatların standartlaşdırılması və kodlaşdırılması problemləri, mütəxəssis çatışmazlığı və məlumatların təhlükəsizliyinin təminatı əsas problemlər kimi qeyd olunur. Müasir dövrdə böyük məlumat (big data), süni intellekt və uzaqdan monitorinq sistemləri kimi texnologiyalar bu problemlərin həllində mühüm rol oynayır və səhiyyə xidmətlərinin daha proaktiv və effektiv idarə olunmasına imkan verir [6].

Beləliklə, informasiya menecmenti ictimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili sahəsində əsas funksiyaları yerinə yetirir:

1. Məlumatların sistemli toplanması və saxlanması;
2. Səhiyyə qərarlarının dəstəklənməsi;
3. Resursların səmərəli istifadəsinin təmin edilməsi;
4. Xidmət keyfiyyətinin yüksəldilməsi və xəstə təhlükəsizliyinin təmin olunması;
5. Səhiyyə siyasətinin və proqramlarının qiymətləndirilməsi və optimallaşdırılması.

Girişdə qeyd olunan bu aspektlər, məqalənin əsas məqsədini də müəyyən edir: ictimai sağlamlıq və səhiyyə sistemlərində informasiya menecmentinin əhəmiyyətini, tətbiq sahələrini, üstünlüklərini və qarşıya çıxan çağırışları geniş və sistemli şəkildə araşdırmaq.

1. İnformasiya menecmenti anlayışı və əhəmiyyəti. İnformasiya menecmenti, səhiyyə və ictimai sağlamlıq sistemlərində məlumatların toplanması, saxlanması, işlənməsi, analizi və paylaşılması proseslərini əhatə edir. Bu proses yalnız məlumat bazasının yaradılmasından ibarət deyil; o, həm də qərarvermə prosesində məlumatların səmərəli istifadəsini təmin edir. Səhiyyə xidmətlərinin idarə olunması yalnız tibbi protokollara və resurslara deyil, həm də məlumatların keyfiyyətinə əsaslanır [7].

Müasir dövrdə səhiyyə sistemlərində toplanan məlumatların həcmi sürətlə artır. Xəstələrin elektron kartları, laboratoriya nəticələri, tibbi avadanlıqların göstəriciləri və əhali sağlamlığı üzrə statistik göstəricilər, məlumatların sistemli idarə olunması olmadan effektiv istifadə oluna bilməz. Bu baxımdan informasiya menecmenti, resursların optimallaşdırılması, xəstə təhlükəsizliyinin təmin olunması və səhiyyə xidmətlərinin keyfiyyətinin artırılması üçün əsas rol oynayır [8].

İnformasiya menecmenti səhiyyə sisteminə aşağıdakı üstünlükləri gətirir:

-Qərarvermə prosesinin dəstəklənməsi;

-Resursların planlaşdırılması və bölgüsü;

-Epidemioloji tədqiqatların aparılması və xəstəliklərin monitorinqi;

-Xidmət keyfiyyətinin ölçülməsi və optimallaşdırılması.

Eyni zamanda, informasiya menecmenti səhiyyə siyasətçiləri və menecerlər üçün strateji alət rolunu oynayır. Məlumatların analizi əsasında qərarların daha əsaslı və effektiv olması təmin edilir.

2. Elektron səhiyyə sistemləri və texnoloji infrastruktur. Elektron səhiyyə sistemləri (Electronic Health Records – EHR, Hospital Information Systems – HIS) rəqəmsal məlumatların toplanması, saxlanması və analizi üçün istifadə olunur. Bu sistemlər müasir səhiyyə idarəçiliyinin ayrılmaz hissəsinə çevrilib və aşağıdakı funksiyaları yerinə yetirir:

1. Xəstələrin tibbi məlumatlarının mərkəzləşdirilmiş saxlanması: EHR sistemləri xəstələrin tibbi tarixçəsini, müalicə planlarını və laboratoriya nəticələrini mərkəzləşdirilmiş şəkildə saxlayır.

2. Analitik hesabatların hazırlanması: HIS sistemləri səhiyyə menecerlərinə xəstəliklərin yayılması, resurs istifadəsi və maliyyə göstəricilərinə dair hesabatlar təqdim edir.

https://doi.org/10.33864/3105 7020
E-ISSN: 3105-7020

3. Qərar dəstəyi və protokol tətbiqi: Müasir sistemlər klinik qərar dəstəyi və protokolların avtomatik tətbiqi üçün imkan yaradır.

Elektron səhiyyə sistemlərinin tətbiqi yalnız informasiya menecmenti proseslərini sürətləndirmir, həm də xəstə təhlükəsizliyini artırır, səhvlərin qarşısını alır və resursların optimallaşdırılmasına imkan verir.

Bununla yanaşı, texnoloji infrastrukturların qurulması və saxlanması maliyyə və kadr resursları tələb edir. Səhiyyə müəssisələrinin böyük hissəsində texniki infrastrukturların məhdudluğu informasiya menecmentinin effektivliyinə mane olur [9].

3. İnformasiya menecmenti və ictimai sağlamlıq. İctimai sağlamlıq menecmenti, əhali sağlamlığının qorunması və xəstəliklərin profilaktikası sahəsində strateji qərarların qəbulunu dəstəkləyir. İnformasiya menecmenti bu prosesdə əsas rol oynayır.

Məsələn, epidemioloji nəzarət sahəsində informasiya menecmenti xəstəliklərin yayılma statistikasının toplanması, analizi və proqnozlaşdırılması üçün istifadə olunur. Bu, xüsusilə pandemiya və infeksion xəstəliklərin idarə olunmasında həyati əhəmiyyət daşıyır.

Səhiyyə resurslarının idarə olunmasında informasiya menecmenti maliyyə, personal və avadanlıqların bölgüsü üçün əsas alət kimi çıxış edir. Elektron sistemlər vasitəsilə menecerlər resursların real vaxt rejimində izlənməsini və effektiv bölgüsünü təmin edə bilirlər.

Bundan əlavə, məlumatlara əsaslanan qərarvermə səhiyyə siyasətinin hazırlanması və proqramların qiymətləndirilməsi üçün vacibdir. Müasir dövrdə siyasətçilər və menecerlər rəqəmsal məlumatlara əsaslanan analitik hesabatlardan istifadə edərək daha əsaslı və obyektiv qərarlar qəbul edə bilirlər [10].

4. İnformasiya keyfiyyəti və standartlaşdırma. İctimai sağlamlıq və səhiyyə sistemlərində məlumatların keyfiyyəti dəqiqlik, tamlıq, aktuallıq və etibarlılıq kimi kriteriyalara əsaslanır. Məlumatların düzgün kodlaşdırılması və standartlaşdırılması, müxtəlif səviyyələrdə qərarvermənin düzgünlüyünü təmin edir.

Standartlaşdırılmış məlumat sistemləri, məsələn, ICD-10 kodlaşdırma sistemi, LOINC laboratoriya terminologiyası və SNOMED CT tibbi terminologiyaları, məlumatların vahid formatda saxlanmasını və sistemlərarası interoperabilliyi təmin edir. Interoperabillik isə fərqli səhiyyə müəssisələrinin məlumatları bir-biri ilə paylaşmasını və analitik məqsədlər üçün inteqrasiya etməsini mümkün edir [11].

Məlumatların keyfiyyətli və standartlaşdırılmış şəkildə idarə olunması aşağıdakı üstünlükləri təmin edir:

-Qərarvermə prosesinin dəqiqləşdirilməsi;
-Səhiyyə resurslarının səmərəli istifadəsi;
-Xəstə təhlükəsizliyinin artırılması;
-Səhiyyə xidmətlərinin keyfiyyətinin ölçülməsi və optimallaşdırılması.

5. Çətinliklər və çağırışlar. İctimai sağlamlıq və səhiyyə sahəsində informasiya menecmentinin tətbiqi bir sıra çətinliklərlə qarşılaşır:

1. Texnoloji və maliyyə resurslarının məhdudluğu: Elektron səhiyyə sistemlərinin tətbiqi və saxlanması yüksək maliyyə və texniki resurs tələb edir.

2. Məlumatların standartlaşdırılması və kodlaşdırılması problemləri: Müxtəlif müəssisələrdə məlumatların fərqli formatda saxlanması interoperabilliyi çətinləşdirir.

3. Kadr çatışmazlığı: İnformasiya menecmenti və analitika üzrə mütəxəssislərin çatışmazlığı sistemlərin səmərəli istifadəsinə mane olur.

4. Məlumatların təhlükəsizliyi: Elektron məlumatların qorunması və şəxsi məlumatların məxfiliyi xüsusi diqqət tələb edir [12].

Müasir dövrdə süni intellekt, böyük məlumat analizi və uzaqdan monitorinq texnologiyaları bu problemlərin həllində mühüm rol oynayır. Bu texnologiyalar informasiya menecmentinin

https://doi.org/10.33864/3105 7020
E-ISSN: 3105-7020

effektivliyini artırır, səhiyyə xidmətlərinin proaktiv olmasına imkan yaradır və epidemiyaların qarşısını almağa kömək edir.

6. Gələcək perspektivlər. Gələcəkdə ictimai sağlamlıq və səhiyyə sahəsində informasiya menecmenti aşağıdakı istiqamətlərdə inkişaf edəcək:

-Süni intellekt və maşın öyrənmə: Epidemioloji proqnozların və klinik qərarların dəstəklənməsi.

-Böyük məlumat analizi (Big Data): Əhali sağlamlığı ilə bağlı geniş məlumat bazalarının təhlili və səhiyyə siyasətinə əsaslanan qərarların hazırlanması.

-Uzaqdan monitorinq və tele-səhiyyə: Xəstələrin ev şəraitində izlənməsi və müalicə proseslərinin optimallaşdırılması.

-Məlumat təhlükəsizliyi və məxfilik: Elektron səhiyyə sistemlərinin daha etibarlı və təhlükəsiz olması.

Beləliklə, informasiya menecmenti gələcəkdə daha strateji və proaktiv rol oynayacaq, ictimai sağlamlıq və səhiyyə xidmətlərinin inkişafını sürətləndirəcək.

İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili sahəsində informasiya menecmenti sistemli, strateji və qərar dəstəkləyici vasitə kimi mühüm rol oynayır. Məqalədə göstərildiyi kimi, informasiya menecmenti yalnız məlumatların toplanması və saxlanmasından ibarət deyil; o, həm də resursların səmərəli istifadəsi, epidemioloji monitorinq, xəstə təhlükəsizliyinin təmin olunması və səhiyyə siyasətinin hazırlanması üçün əsas alət funksiyasını yerinə yetirir [13].

Nəticə etibarilə, ictimai sağlamlıq və səhiyyə sahəsində informasiya menecmenti strateji qərarların dəstəklənməsi, xidmət keyfiyyətinin yüksəldilməsi və resursların səmərəli idarə olunması üçün həyati əhəmiyyət daşıyır. Gələcəkdə bu sahədə texnologiyaların inkişafı və informasiya menecmenti alətlərinin təkmilləşdirilməsi səhiyyə sistemlərinin davamlı inkişafına və əhali sağlamlığının qorunmasına daha da töhfə verəcək.

ƏDƏBİYYAT

1. Bates D.W., Cohen M., Leape L.L. et al. Reducing the frequency of errors in medicine using information technology // J. American Medical Informatics Association, 2018, 10(4), 325–336.
2. HIMSS. (2022). Electronic health records and hospital information systems: Implementation and benefits. Healthcare Information and Management Systems Society. https://www.himss.org/resources
3. Shortliffe E.H., Cimino J.J. Biomedical informatics: Computer applications in health care and biomedicine (4th ed.). Springer, 2014, 4474-8
4. World Health Organization (WHO). (2021). Digital health interventions: Guideline. Geneva: WHO. https://www.who.int/publications/i/item/9789241550505
5. Stange K.C., Miller W.L., Etz R.S. The Role of Primary Care in Improving Population Health // Milbank Q. 2023, 101(S1), p. 795-840
6. Ambrosi E., Mezzalira E., Canzan F. et al. Effectiveness of digital health interventions for chronic conditions management in European primary care settings: Systematic review and meta-analysis // Int J Med Inform. 2025, 196, 105820.
7. Alnefaie F.I.A., Alotaibi A.S.M., Al-Otaibi S.M.A. et al. The Role Of Health Informatics In Improving Healthcare Quality: A Systematic Review // Migration Letters, 2022, *19*(S5), 118–129.
8. Epizitone A., Moyane S.P., Agbehadji I.E. A Systematic Literature Review of Health Information Systems for Healthcare. Healthcare (Basel). 2023 Mar 27;11
9. Tummers J., Tekinerdogan B., Tobi H. et al. Obstacles and features of health information systems: A systematic literature review // Comput. Biol. Med. 2021, 137, 104785.
10. Malik M., Kazi A.F., Hussain A. Adoption of health technologies for effective health information system: Need of the hour for Pakistan // PLoS ONE. 2021, 16, 0258081.

https://doi.org/10.33864/3105 7020
E-ISSN: 3105-7020

11. De Carvalho Junior M.A., Bandiera-Paiva P. Health Information System Role-Based Access Control Current Security Trends and Challenges // J. Healthc Eng. 2018, 2018, 6510249.
12. Taye G. Improving health care services through enhanced Health Information System: Human capacity development Model // J. Health Dev. 2021, 35, p. 42–49.
13. Bosch-Capblanch X., Oyo-Ita A., Muloliwa A.M. et al. Does an innovative paper-based health information system (PHISICC) improve data quality and use in primary healthcare? Protocol of a multicountry, cluster randomised controlled trial in sub-Saharan African rural settings // BMJ Open. 2021;11:e051823.

Особенности информационного менеджмента в области общественного здравоохранения и организации здравоохранения

Н.И. Исмаилов, Е.У. Пиралиева
Бакинский государственный университет, кафедра документальный менеджмент
Азербайджанская республиканская государственная научная медицинская библиотека

Резюме: В статье рассматривается значение управления информацией в области общественного здравоохранения и организации здравоохранения. Анализируются электронные системы здравоохранения, стандартизация данных, взаимодействие систем и роль инструментов управления информацией в процессе принятия решений. Также рассматриваются проблемы внедрения управления информацией и перспективы дальнейшего развития. Результаты показывают, что управление информацией имеет решающее значение для повышения качества медицинских услуг, оптимизации использования ресурсов и обеспечения эпидемиологического контроля.
Ключевые слова: Общественное здравоохранение, Организация здравоохранения, Управление информацией, Электронные системы здравоохранения, Стандартизация

Features of Information Management in Public Health and Healthcare Organization

N.I. Ismayilov, Y.U. Piraliyeva
Baku State University, Department of Document Management
Azerbaijan Republican State Scientific Medical Library

Summary: This article examines the significance of information management in public health and healthcare systems. It analyzes electronic health systems, data standardization, interoperability, and the role of information management tools in decision-making. The article also discusses the challenges in implementing information management and future development perspectives. The findings indicate that information management is crucial for improving healthcare service quality, optimizing resource utilization, and ensuring epidemiological monitoring.
Keywords: Public health, Healthcare organization, Information management, electronic health systems, standardization

Daxil olub: 17.10.2025